

1. Kultūra kaip žmogaus ženklas

IŠTRAUKA IŠ A. MACEINOS
„KULTŪROS SINTEZĖ IR LIETUVIŠKOJI KULTŪRA“

Pilnas tekstas:

http://maceina.lt/html/kulturos_sintezeirlietuviskakultura.html

Apibrėžti kultūros esmę nėra lengva. Vis dėlto tarp daugybės kultūros koncepcijų mums atrodo esanti viena, kuri geriausiai išreiškia kultūros prigimtį, būtent ta, kuri kultūrą vadina *žmogiškąja kūryba*. Jeigu, iš vienos pusės, gyvuliai kultūros nekuria ir negali kurti, jeigu, iš kitos pusės, dieviškoji kūryba taip pat negalima vadinti kultūros vardu, vadinasi, kultūros sritis sutampa tikrai su žmogiškojo veikimo sritimi. Jeigu vėl ne kiekvieną žmogaus veikimą galima pavadinti kultūriniu, bet tik tą, kuris duoda tam tikrų rezultatų, turėsime sutikti, kad posakis „kultūra yra žmogiškoji kūryba“ iš tikro tinka kultūros esmei reikšti. Šioji koncepcija kultūrą įjungia į kūrybinį visuotinio gyvenimo vyksmą. Bet, iš kitos pusės, ji žmogų padaro kultūros pagrindu ir vienintele vykdančiąja priežastimi. Žmogaus įsijungimas į visuotinio kūrybinio proceso veiksmų eilę suteikė šitam procesui savotiškų žymių ir jį palenkė kita kryptimi. *Žmogus sužmogino gyvenimo vyksmą ir tuo pačiu jį pavertė kultūra*. Kiek žmogus reiškiasi kaip žmogus, tiek jis reiškiasi kultūriniais aktais. Štai dėl ko P. Aisbergas kultūrą vadina žmogaus būtimi — *Menschsein*¹ ir kalba apie kultūrą kaip apie „į gyvenimą įėjusį žmogiškumo principą“². Štai dėl ko sakoma, kad kultūra yra tokia pat sena, kaip žmonija, nes kultūros žmogus nėra įgijęs: žmogus yra kultūringas nuo pat savo egzistencijos pradžios. Štai galop dėl ko sakoma, kad žmogaus nukultūrinimas tuo pačiu yra ir jo nužmoginimas. Kultūra ir žmogiškumas yra susiję savo esmėje, nes kultūra yra žmogiškoji kūryba. Kultūrą kuria tikrai žmogus.

Bet žmogus yra ne tik kultūros *kūrėjas*. Žmogus yra ir *formalinė* kultūros priežastis, arba tasai pavyzdys, pagal kurį kultūra yra kuriama. *Žmogus kultūrą kuria pagal save*. W. Moockas gražiai yra pastebėjęs, kad „kultūra yra žmogaus ženklas“³. Kitoje vietoje Moockas labiau išryškina savo mintį sakydamas, kad „jeigu kultūra plaukia iš žmogaus esmės kaip jo nuosaviausias ir ypatingas veikimas, tai kultūra turi būti tokia, koks yra žmogus“⁴. Kitaip sakant, *jeigu kultūra yra žmogiškoji kūryba, tai šioje kūryboje apsisireiskia kūrėjas savo dvasine išvidine struktūra*. Tai yra būtinas ir natūralus kiekvienos kūrybos dėsnis. Kūrinių kūryba visados yra formalinio pobūdžio. Tik Absolutinis Kūrėjas gali padaryti naują daiktą medžiagos atžvilgiu. Visos kitos būtybės, turinčios kuriamosios galios, gamina daiktus naujus tikrai formos atžvilgiu. Forma padaro, kad daiktas yra naujas kaip toks, kad jis yra sukurtas ex nihilo sui. Tai tinka ir žmogaus kūrybai. Ir žmogus kuria tikrai formas, ne medžiagą. Ir jo kūryba yra creatio ex nihilo sui. Bet čia kaip tik ir apsisireiskia žmogiškosios būtybės ryšys su kūrybos rezultatais. Kultūrinėje kūryboje realizuojamos formos nėra žmogui primestos iš viršaus. Jos yra kilusios iš pačių jo dvasios gelmių; jos yra sukurtos dvasios gelmėse. Todėl jos neišvengiamai turi šitos dvasios bruožų. Realizuojamos kultūrinėse formose slypi žmogaus dvasios struktūra, žmogaus dvasios tendencijos, jos pasaulėžiūra, jos nusiteikimai, žodžiu, *jose slypi visas žmogus kūrėjas*. „Žmogus yra Dievo paveikslas, o kultūra yra žmogaus paveikslas ir apreiškimas“, — gražiai pastebi W. Moockas⁵.

¹ Das Menschheitsratsel, 19 3 p. Leipzig, 1937

² Op. cit., 21 0 p.

³ Aufbau der Kulturen, 5 p. Paderborn, 1957. 40 2

⁴ Op. cit., 19 p.

⁵ Op. cit., 20 p.

Kultūroje žmogus apsieiškia visu savimi ir visomis savo struktūromis bei polinkiais. Bet kultūriniuose kūriniuose ryškiau yra užčiumpamos trys struktūros, kurios turi ypatingos reikšmės kultūros rezultatams. Visų pirma kultūrinėje kūryboje išeina aikštėn žmogaus asmuo, arba *asmeninė* jo struktūra. Žmogaus asmuo yra tikrasis kultūros kūrėjas, o asmeninė jo struktūra yra kiekvieno kultūros kūrinio nepakartojamumo pagrindas. *Kultūra yra originali savo laimėjimuose tik dėl to, kad ji yra žmogiškosios asmenybės padaras.* Kaip žmogiškoji asmenybė yra nepakartojamas, nepasekamas, vienintelis dalykas, taip ir jos sukurtas kultūros kūrinys yra originalus ir vienintelis savo rūšyje. Ir juo asmenybė yra gilesnė, juo ji yra turtingesnė, juo ir kultūros kūrinys yra originalesnis. Genijų kūryboje šitas originalumas pasiekia aukščiausią laipsnį. Genijus, Heilo posakiu, sako ir daro ne ką kita negu visi, bet kitaip negu visi.

Toliau, žmogus kultūroje reiškiasi kaip vienos ar antros lyties atstovas, kaip vyras arba kaip moteris. *Lytinė* žmogaus struktūra taip pat turi labai didelės reikšmės. Ji sudaro kultūros dvipoliškumo pagrindą. Jeigu kultūros tyrinėtojai kalba apie aktyviasias ir pasyviasias kultūras, apie išvidinės ir išviršinės kūrybos persvarą tam tikrų amžių ir tautų kultūroje, apie kultūros simbolizmą ir realizmą, apie intuityvinius ir diskursyvinius kūrinius, tai visi šie dalykai yra ne kas kita kaip lytinės žmogaus struktūros išraiška. Kiek asmeninė žmogaus struktūra paverčia kultūrą nepakartojamu atskiro asmens ženklu, tiek lytinė struktūra apreiškia ir objektyvuoja kultūroje dvipolį žmogiškumo turtingumą. Žmogus, kaip ir visa būtis, reiškiasi dvejopai. Dvasinėje jo prigimtyje šitas dvejopumas susiformuoja lyčių pavidalu, o žmogiškojoje kūryboje jis reiškiasi vyriškąja ir moteriškąja kultūra. Kultūros istorijoje vyriškoji ir moteriškoji kultūra yra ne sąvokos ir ne išvados iš tam tikros antropologijos, bet realūs faktai. Pirmykštė totemistinė kultūra yra atremta į vyriškąjį principą, pirmykštė matriarchatinė kultūra rymo ant moteriškojo principo. Abi šios kultūros yra poliarinėje įtampoje, ir abi jos aukštajai kultūrai susiformuoti turėjo labai didelės įtakos⁶.

Galop trečioji konkrečiai apčiumpama žmogaus struktūra yra *tautinė*. Tautinė individualybė, kurią suformuoja rasė, gyvenamoji aplinka ir istorinis likimas, yra savotiška žmogaus būseną ir veikseną, kuri apima visą žmogaus būtybę ir jai visai daro tam tikros įtakos. *Tautiškumas yra konkreti mūsų veikimo lytis.* Jis perskverbia ir žmogaus mąstymą, ir jo dorinį nusiteikimą, ir galop jo estetinį reiškimą⁷. Todėl ir jo įtaka kultūrinei kūrybai pasidaro neišvengiama. Žmogus kuria kultūrą ne tik pagal savo asmeniškumą, ne tik pagal savo lytiškumą, bet ir pagal savo tautiškumą. Tautinė struktūra byloja iš žmogaus kūrinių ir juos formuoja pagal savo reikalavimus. Visuotinė pasaulio kultūra suskyla į visą eilę tautinių kultūrų, nors sykiu nepraranda bendro žmogiškojo bruožo, kaip tautiškumas nesunaikina asmens ir lyties. Kultūros istorijoje tautinės kultūros taip pat yra realus faktas.

Šitas žmogaus apsieiškimas kultūrinėje kūryboje parodo, kiek kultūra yra komplikotas dalykas. Šiuo atžvilgiu teisingas yra W. Moocko nusiskundimas, kad „kiek neapsakomo vargo, kiek gilaus pažinimo, neapgaulingos tiesos meilės ir daugybės tyrinėtojų bendradarbiavimo yra reikalinga, kad būtų galima ką nors tikresnio pasakyti apie kultūrą ir kultūras. Kultūros problema giliausioje esmėje yra žmogaus problema, todėl paini ir sunki. Bet, iš kitos pusės, šitas žmogaus

Apie autorių:

Antanas Maceina (1908-1987) – vienas ryškiausių Lietuvos filosofų, kultūros tyrinėtojų, pedagogų. Jis studijavo filosofiją, teologiją ir pedagogiką Kauno Vytauto Didžiojo universitete, Liuvene ir Briuselyje (Belgijoje), Fribūre (Šveicarijoje), Strasbūre (Prancūzijoje). Dėstė įvairius kursus Lietuvoje, tarp kurių buvo ir kultūros filosofijos paskaitos. 1944 m. filosofas pasitraukė į Vokietiją ir ten dėstė universitetuose, savarankiškai studijavo. Per gyvenimą A. Maceina parašė beveik 20 knygų, daugybę straipsnių. Ir Lietuvoje, ir išėivijoje autorius buvo aktyvus ateitininkas.

⁶ Plačiau apie totemistinę ir matriarchatinę kultūras yra mano rašyta „Logos“, 1936 m., 2 nr. ir 1938 m., 1–2 nr.

⁷ Plačiau apie tautiškumo įtaką mano rašyta „Tautiniame auklėjime“, Kaunas, 1934.

apsireiškimas taip pat parodo, kad kultūra tikrai yra žmogaus ženklas ir kad bet koks kultūrinis klausimas negali būti tinkamai išspręstas be ryšio su žmogumi. *Objektyvinė kultūros dvasia paaiški tik subjektyvinės žmogaus dvasios šviesoje.* Žmoguje glūdi kultūros įvairumo šaknys, iš žmogaus prasideda didžiosios kultūrinės srovės, žmogus yra kultūrų sintezės ir kovos pagrindas.

Klausimai:

1. Suskirstykite tekstą į prasmines dalis ir išskirkite kiekvienos dalies temą ir pagrindinę mintį.
2. Kokią pagrindinę mintį A. Maceina nori perteikti šioje ištraukoje?
3. Kokie dalykai Jums buvo nauji? Nesuprantami? Su kuriais nesutinkate? Kuriems labai pritariate? Pasirodė labai svarbūs?

2. Bažnyčia universitete ir universitetinėje kultūroje

IŠTRAUKA IŠ KATALIKIŠKOJO AUKLĖJIMO KONGREGACIJOS,
POPIEŽIŠKOSIOS PASAULIEČIŲ TARYBOS IR POPIEŽIŠKOSIOS
KULTŪROS TARYBOS DOKUMENTO

Ižanginė pastaba: pobūdis, tikslas, adresatai

Universitetas ir, platesne prasme, universitetinė kultūra yra esmingai svarbūs. Šioje aplinkoje sprendžiami gyvybiškai reikšmingi klausimai, gilios kultūrinės permainos kelia naujus iššūkius. Bažnyčia, vykdydama savo misiją skelbti Evangeliją, negali į tai neatsiliepti⁸. <...>

Šis dokumentas, atkreipiantis dėmesį į reikšmingiausius klausimus bei iniciatyvas, laikytinas dalinėms Bažnyčioms skirta apmąstymo bei darbo priemone. Pirmiausia jis adresuojamas vyskupų konferencijoms ir ypač vyskupams, kurių vyskupijose veikia universitetai ar aukštesniosios mokyklos. Tačiau išdėstyti teiginiai bei orientyrai sykiu skiriami ir visiems, kurie, vyskupų vadovaujami, dalyvauja universitetinėje pastoracijoje: kunigams, pasauliečiams, pašvęstojo gyvenimo institutams, bažnytiniams sąjūdžiams. Pasiūlymais dėl naujosios evangelizacijos siekiama paskatinti suinteresuotus asmenis nuodugniau tai apmąstyti bei atnaujinti pastoraciją.

NEATIDĖLIOTINAS POREIKIS

Universitetas nuo pat pradžių buvo viena reikšmingiausia formų, kuriomis reikėsi Bažnyčios pastoracinis rūpestis. Jo gimimas susijęs su Viduramžiais didelių vyskupijų vyskupų įsteigtų mokyklų veikla. Nors istorijos raidoje *Universitas magistrorum et scholarium* darėsi vis autonomiškesnis, Bažnyčia nesiliovė juo rūpinusi mažiau negu pradžioje⁹. Juk Bažnyčios buvimas universitete nėra tik užduotis, išoriškai susijusi su jos misija skelbti tikėjimą. „Kultūros ir tikėjimo sintezė yra ne tik kultūros, bet ir tikėjimo reikalavimas <...>. Tikėjimas, kuris netampa kultūra, nėra iki galo priimtas, visiškai apmąstytas ir ištikimais įgyvendinamas tikėjimas“¹⁰. Bažnyčios skelbiamas tikėjimas yra *fides quaerens intellectum*, jis turi prasiskverbti į žmogaus protą ir širdį, būti apmąstytas, kad būtų

⁸ Tokį Bažnyčios magisteriumo pastoracinį dėmesį liudija Jo Šventenybės popiežiaus Jono Pauliaus II universitetams adresuotos kalbos. Plg. Giovanni Paolo II. Discorsi alle Università. Camerino 1991. Ypač reikšmingas šiuo požiūriu buvo popiežiaus kreipimasis į darbinio susitikimo universitetinės pastoracijos tema dalyviams (Insegnamenti di Giovanni Paolo II, V/1, 1982, p. 771–781).

⁹ Plg. Jonas Paulius II. Apaštališkoji konstitucija Ex Corde Ecclesiae (1990 08 15), 1.

¹⁰ Jonas Paulius II. Laiškas, kuriuo įsteigiama Popiežiškoji kultūros taryba (1982 05 20): AAS, 74 (1983), p. 683–688.

įgyvendinamas. Todėl bažnytinis buvimas negali apsiriboti vien kultūrinėmis bei mokslinėmis iniciatyvomis. Jis turi teikti veiksmingą susitikimo su Kristumi galimybę.

Konkrečiai kalbant, Bažnyčios buvimas ir misija universitetinėje kultūroje reiškiasi įvairiomis bei viena kitą papildančiomis formomis. Pirmiausia kyla užduotis palaikyti katalikus, kurie į universiteto gyvenimą įsitraukę kaip dėstytojai, studentai, tyrinėtojai ar bendradarbiai. Bažnyčiai rūpi skelbti Evangeliją universitete visiems, kurie jos dar nepažįsta ir yra nusiteikę ją savo noru priimti. Jos veikla taip pat reiškiasi nuoširdžiu dialogu bei bendradarbiavimu su visais universitetinės bendruomenės nariais, besirūpinančiais kultūrine žmogaus bei tautų sklaida. <...>

I. UNIVERSITETO PADĖTIS

Per pusę šimtmečio universiteto institucija labai pakito. Tačiau šios kaitos ypatybių nevalia apibendrintai ir vienodai taikyti nei visoms šalims, nei visiems to paties regiono akademiniam centrui, nes kiekvienas universitetas priklauso nuo savo istorinės, kultūrinės, socialinės, ekonominės ir politinės aplinkos. Didelė tokios aplinkos įvairovė verčia rūpestingai pasverti taikytinas bažnytinio buvimo formas.

1. Daug kur, ypač kai kuriose ekonomiškai stipriose šalyse, po 1968–1970 metų konfrontacijos ir institucinės krizės, įstūmusios universitetą į tam tikrą sumaištį, atsirado teigiamų ir neigiamų tendencijų. Konfrontacijos, krizės ir ypač vyravusių ideologijų bei utopijų žlugimas paliko gilius pėdsakus. Anksčiau buvęs rezervuotas privilegijuotiesiems, universitetas dabar iš esmės tapo atviras plačiajai visuomenei ir pagrindinių studijų, ir nuolatinio ugdymo požiūriu. Tai svarbus ir reikšmingas socialinio bei kultūrinio gyvenimo demokratizacijos ženklas. Dažnai studentų antplūdis būna toks didelis, kad infrastruktūra, paslaugos ir tradiciniai dėstytojų metodai pasirodo esą nepakankami. Be to, įvairialypiai reiškiniai, būdingi tam tikroms kultūrinėms aplinkoms, esmingai pakeitė dėstytojų padėtį: blaškydamiesi tarp izoliacijos ir kolegialumo, profesinių pareigų įvairovės ir šeimyninio gyvenimo, jie mato smunkant savo akademinį ir socialinį statusą, menkstant savo autoritetą ir saugumą. Pagrįstą nerimą kelia ir konkreti studentų padėtis. Dažnai stokojama priėmimo, globos ir bendruomeninio gyvenimo struktūrų. Štai kodėl daugelį jų, atsidūrusių menkai pažįstamame mieste toli nuo šeimos, kamuoja vienatvė. Be to, santykiai su dėstytojais neretai būna labai riboti, ir studentai paliekami be niekieno pagalbos spręsti jų jėgas pranokstančias orientacijos problemas. Kartais aplinkai, į kurią jiems reikia įsiterpti, būdinga tam tikro socialinio-politinio pobūdžio nuostatų įtaka ir nevaržomos mokslinio tyrimo bei eksperimentavimo laisvės reikalavimas. Galiausiai jauni universiteto studentai daug kur susiduria su plintančiu reliatyvistiniu liberalizmu, moksliniu pozityvizmu ir tam tikru pesimizmu dėl profesinių perspektyvų ekonominės krizės sąlygomis.

2. Kitur universitetas prarado savo prestižą. Universitetų gausėjimas ir jų specializacija lėmė labai nevienodą padėtį: vieni mėgaujasi neginčijamu prestižu, kiti vos geba pasiūlyti vidutinį dėstymą. Universitetas nebeturi monopolio tyrimų srityse; čia juos lenkia viešieji ar privatūs specializuoti institutai ir tyrimų centrai. Bet kuriuo atveju pastarieji neatsiejami nuo specifinės kultūrinės aplinkos, „universitetinės kultūros“, kuri gimdo savitą *forma mentis*, branginančią argumentacinę samprotavimo jėgą bei kritinę dvasią ir pasižyminčią aukštu specializuotos informacijos lygiu ir menkais sintezės, net ribotose srityse, gebėjimais.

3. Gyventi tokioje kintančioje kultūroje vadovaujantis krikščioniškąjį idealą atitinkančiu tiesos reikalavimu bei tarnystės nuostata kartais būna sunku. Praeityje tapti studentu ar juo labiau dėstytoju būdavo neginčijamas socialinis pasiekimas, tuo tarpu šiandien universitetinės studijos plėtojasi aplinkoje, neretai kupinoje naujų materialinių ar moralinių sunkumų, greitai virstančių žmogiškosiomis bei dvasinėmis problemomis, kurių padarinių neįmanoma numatyti.

4. Visuomenės raida, naujų pažinimo sričių plėtra, krizę išgyvenančios ekonomikos reikalavimai verčia stengtis be paliovos atsinaujinti; daugelyje šalių universitetui tai labai sunku. Visuomenė trokšta universiteto, atsiliepančio į jos specifinius poreikius, pradedant darbu visiems.

Per tai į universitetą galingai įsiveržia pramoninis pasaulis su savo specifiniais greito ir patikimo techninio rezultato reikalavimais. Tokia „profesionalizacija“, kurios teigiami vaisiai neginčytini, ne visuomet atitinka „universitetinį“ lavinimą, apimantį vertybių pajautą, profesinę etiką ir susipažinimą su disciplinomis, papildančiomis būtiną specializaciją.

5. Priešingai kai kurių institutų „profesionalizacijai“, daug fakultetų, pirmiausia menų, istorijos, filosofijos, politikos mokslų ar teisės, pasitenkina bendrojo lavinimo disciplinomis, nesirūpindami galimomis profesinėmis savo studentų perspektyvomis. Dažnoje ekonomiškai vidutiniškoje šalyje vyriausybės naudojami universitetai kaip „stovėjimo aikštelėmis“, stengdamosi sumažinti jaunimo nedarbo keliamas įtampas.

6. Be to, neišvengiamai tenka konstatuoti, jog daugelyje šalių universitetui, pašauktam būti pirmutiniu kultūros plėtotoju, gresia du vienas kitam prieštaraujantys pavojai: arba pasyviai pasiduoti vyraujančios kultūros įtakoms, arba jos atžvilgiu atsidurti pakraštyje. Universitetui sunku atsiliiepti į tokią situaciją, nes jis dažnai yra nebe „tiesos ieškančių studentų ir dėstytojų bendruomenė“, bet įrankis

Pilnas tekstas:

http://www.lcn.lt/b_dokumentai/kiti_dokumentai/baznycia-universitete.html#II

valstybės ir vyraujančių ekonominių jėgų rankose ir turi vienintelį tikslą laiduoti techninį bei profesinį specialistų rengimą, neskiriant edukaciniam asmens ugdymui prideramo pagrindinio dėmesio. Be to, – ir tai turi rimtų padarinių – daug studentų neranda universitete žmogiškojo ugdymo, gebančio padėti jiems įžvelgti gyvenimo prasmę, pagrįsti bei įgyvendinti vertybes bei idealus, ir jaučia nesaugumą, kurį dar labiau padidina nerimas dėl savo ateities.

7. Šalyse, kurias buvo ar tebėra pavergusi materialistinė ir ateistinė ideologija, tyrimai ir dėstymas, ypač humanitarinių mokslų, filosofijos ir istorijos srityse, yra paveikti šios ideologijos. Iš tiesų net ten, kur politika radikaliai pasikeitė, protai neįgijo pakankamos laisvės, kad galėtų deramai perprasti vyraujančias mąstymo kryptis bei įžiūrėti jomis dažnai besidangstantį reliatyvistinį liberalizmą. Tam tikras skepticizmas jaučiamas net pačios tiesos idėjos atžvilgiu.

8. Visur pastebimas didelis pažinimo sričių gausėjimas. Įvairios disciplinos yra apibrėžusios savo savitą tyrimų bei teiginių lauką ir pripažinusios teisėtą savo metodų sudėtingumą bei įvairovę. Tačiau vis akivaizdesnis yra pavojus, kad tyrinėtojai, dėstytojai bei studentai užsisklęs savo pažinimo srityse, pasitenkindami fragmentišku tikrovės suvokimu.

9. Kai kuriose disciplinose stiprėja etinių saitų nepažįstantis naujasis pozityvizmas – mokslas mokslui. Visapusiško humanizmo atžvilgiu viršų imantis „utilitaristinis“ lavinimas linkęs nepaisyti asmens poreikių bei lūkesčių, cenzūruoti ar nutylėti svarbiausius jo asmeninės ir socialinės egzistencijos klausimus. Mokslinių technikų plėtotė biologijos, komunikacijos bei automatizacijos srityse iškelia naujų esminių etinių klausimų. Juo labiau žmogus geba valdyti gamtą, juo labiau jis priklauso nuo technikos ir turi kovoti dėl savo laisvės. Taip randasi nauji įvairių disciplinų perspektyvos bei epistemologinių kriterijų klausimai.

10. Sekuliarizmo pagimdyto skepticizmo bei abejingumo plitimą lydi nauja neaiškių kontūrų religiškumo paieška. Aplinkoje, kupinoje netikrumo, būdingo dėstytojų bei studentų intelektinei orientacijai, universitetas dažnai tampa vieta, kur plėtojami agresyvi, nacionalistinė elgsena. Tačiau tam tikromis aplinkybėmis konfrontacinė dviasia užleidžia vietą konformizmui.

11. Plėtojantis universitetiniam „distanciniam“ ugdymui ar mokymui informacija tampa prieinamesnė daugiau žmonių, tačiau asmeniniam dėstytojo ir studento ryšiui ir juo besiremiančiam žmogiškajam ugdymui kyla pavojus išnykti. Kai kurios mišriosios formos protingai derina „distancinį“ mokymą su epizodiškais dėstytojo ir studento kontaktais ir galėtų būti gera universitetinio ugdymo tolesnės plėtotės priemonė.

12. Tikrą pažangą išgyveno tarpuniversitetinis bei tarptautinis bendradarbiavimas; labiau išsiplėtoję akademiniai centrai gali padėti mažiau pažengusiems, nors ta pagalba pastariesiems ne

visuomet būna naudinga. Didieji universitetai kartais daro techninį ir net ideologinį poveikį už savo šalių sienų, darydami žalą ne tokias palankias sąlygas turinčioms šalims.

13. Moterų užimama padėtis universitete ir universitetų studijų prieinamumas visiems kai kuriose šalyse jau yra gerai įsitvirtinusi tradicija, tačiau kitur tai – naujas laimėjimas, nepaprasta galimybė atnaujinti bei praturtinti universitetinį gyvenimą.

14. Centrinį universiteto vaidmenį plėtos programose lydi įtampa, kurią kelia troškimas perimti modernybės pagimdytą naują kultūrą ir noras išlaikyti bei skatinti tradicines kultūras. Tačiau universitetas, kad galėtų atsiliiepti į savo pašaukimą, stokoja „vadovaujančios idėjos“, svarbiausios gijos, susiejančios jo visą įvairialypę veiklą. Būtent iš čia šiuo metu randasi institucijos, iš prigimties orientuotos į tiesos ieškojimą, išgyvenama tapatybės bei tikslo krizė. Mąstymo chaosas ir pamatinių kriterijų stygius trukdo atsirasti edukaciniams pasiūlymams, kurie leistų imtis naujų problemų. Tačiau, nepaisant netobulybių, universitetas ir kitos aukštojo mokslo institucijos savojo pašaukimo galia lieka privilegijuota ugdymo bei žinojimo plėtotės vieta ir atlieka pagrindinį vaidmenį rengiant XXI amžiaus visuomenės vadovus.

15. *Iš naujo imtis pastoracijos.* Jau pats katalikų buvimas universitete kaip toks turėtų akinti Bažnyčią kelti klausimus ir teikti jai viltį: daugelio šalių universitetuose katalikų įspūdingai daug, tačiau jų poveikis gana kuklus, nes pernelyg daug dėstytojų ir studentų laiko savo tikėjimą griežtai asmeniniu reikalu arba nesuvokia universitetinio gyvenimo įtakos savo krikščioniškai egzistencijai. Universitetinė veikla jų tikėjimo gyvenime atrodo tartum „paimta į skliaustus“. Kai kurie, net kunigai ar pašvęstojo gyvenimo institutų nariai, nuo aiškaus tikėjimo liudijimo susilaiko universitetinės autonomijos dingstimi. Kiti naudojami tokia autonomija Bažnyčios mokymui prieštaraujančioms doktrinoms skelbti. Padėtį dar labiau sunkina mokslo bei technikos srityse kompetentingų teologų ir gerai teologiškai pasirengusių specializuotų mokslų dėstytojų stygius. Visa tai skatina iš naujo suvokti naujų pastoracinių pastangų būtinybę. Be to, branginant visas girtinas iniciatyvas, kurių imamasi beveik visur, vis dėlto tenka konstatuoti: krikščionių buvimas universitete dažnai apsiriboja izoliuotomis grupėmis, sporadiškomis iniciatyvomis, atsitiktiniais žinomų asmenų liudijimais, vienokio ar kitokio sąjūdžio veikla.

II. BAŽNYČIA UNIVERSITETE IR UNIVERSITETINĖJE KULTŪROJE

1. Dalyvavimas universiteto struktūrose

Kristaus siųsta pas visus visų kultūrų žmones, Bažnyčia trokšta pasidalyti su jais gerą išganymo naujieną. Būdamą per Kristų apreikštos tiesos apie Dievą ir žmogų sergėtoja, ji įpareigota savąja tiesos žinia atverti vartus į autentišką laisvę. Remdamasi iš Kristaus gautu priesaku, Bažnyčia stengiasi apšviesti kultūrinės vertybes bei raiškos formas, tikėjimo šviesoje prirėkus jas pataisyti bei išgryninti, idant per tai suteiktų joms prasmės pilnatvę¹¹.

Universitete labai įvairialypei Bažnyčios veiklai pirmiausia būdingas subjektyvusis aspektas: asmenų evangelizacija. To siekdama Bažnyčia užmezga dialogą su konkrečiais asmenimis: vyrais ir moterimis, dėstytojais, studentais, darbuotojais ir per juos su šia aplinka būdingomis kultūrinėmis srovėmis. Nevalia užmiršti ir objektyviojo aspekto, tai yra tikėjimo ir įvairių mokslų dialogo. Juk universiteto aplinkoje naujų kultūrinių srovių pasirodymas artimai susijęs su didžiais žmogaus klausimais, jo vertingumu, jo egzistencijos bei veiklos prasme, ypač su jo sąžine ir laisve. Šiuo lygmeniu intelektualai katalikai pirmiausia dėmesį turėtų skirti atnaujintai ir gyvybingai tikėjimo ir kultūros sintezei.

Bažnyčia turi neužmiršti, kad jos veikla rutuliojasi savitomis kiekvieno universitetinio centro sąlygomis ir kad universitete ji tarnauja žmonėms dvejopu – asmeniniu ir socialiniu – matmeniu. Štai kodėl buvimo pobūdis įvairiose šalyse, turinčiose skirtingas istorines, kultūrinės, religines ir teises tradicijas, nėra vienodas. Ten, kur leidžia įstatymai, Bažnyčiai nevalia atsisakyti veiklos universitete

¹¹ Plg. Jonas Paulius II. Enciklika Veritatis splendor, 30–31.

instituciniu lygmeniu. Visur, kur gali, Bažnyčia stengiasi palaikyti teologijos dėstymą bei skatinti tai daryti. Pačiam universitetui labai reikšminga universitetinė kapeliono institucija. Siūlydama platų doktrininio bei dvasinio ugdymo galimybių spektrą, ji tikrai yra reikšminga Evangelijos skelbimo priemonė. Skatinama ir sąmoninama kapeliono institucijos, universitetinė pastoracija gali pasiekti savo tikslą, tai yra sukurti universitetinėje aplinkoje krikščioniškąją bendruomenę bei sužadinti veiklą, kylančią iš misijinės dvasios kupino tikėjimo.

Vienuolių ordinai ir pašvęstojo gyvenimo kongregacijos laiduoja savitą Bažnyčios buvimo universitete būdą ir savo charizmą – ypač pedagoginių – turtingumu bei įvairove prisideda prie dėstytojų bei studentų krikščioniškojo ugdymo. Darydamos pastoracinius sprendimus, tokios bendruomenės, daugiausia besirūpinančios pradinio ir viduriniu lavinimu, turėtų pasverti, kokią reikšmę turi jų buvimas aukštojo mokslo srityje, ir vengti bet kurio pasitraukimo kitiems patikint misiją, atitinkančią jų pašaukimą.

Kad būtų priimtinas ir paveikus, Bažnyčios institucinis dalyvavimas universitetinėje kultūrinėje turi būti aukšto kokybinio lygio. Tai nelengva pasiekti, nes dažnai trūksta personalo ir kartais reikiamų lėšų. Tokiomis aplinkybėmis būtinas kūrybiškumas ir atitinkamos pastoracinės pastangos.
<...>

3. Jau įgyvendintos vaisingos iniciatyvos

Norėdamos atsiliepti į universitetinės kultūros keliamus reikalavimus, dauguma vietinių Bažnyčių ėmėsi įvairių tinkamų iniciatyvų.

Vyskupų konferencijos paskyrė *ad hoc* parengtus universitetinius kapelionus, kurie turi specifinį statusą ir susilaukia adekvačios paramos.

Sudarinėjamos įvairios už universitetinę pastoraciją atsakingos diecezinės darbo grupės, kuriose reiškiasi pasauliečiams būdinga atsakomybė bei tokių apaštalavimo grupių diecezinis pobūdis.

Imtasi pastoracinių pastangų, adresuojamų universitetų rektoriams ir fakultetų dėstytojams, kurių gyvenamojoje aplinkoje dažnai vyrauja techniniai-profesiniai aspektai.

Stengiamasi kurti „religijos mokslų“ skyrius, gebančius atverti dėstytojams bei studentams naujas perspektyvas bei tinkamus Bažnyčios misijai skatinti. Tokiose struktūrose katalikai turėtų atlikti pagrindinį vaidmenį, ypač tada, kai universitete nėra Teologijos fakulteto.

Specializuotuose institutuose bei aukštesniojo mokslo centruose organizuojamos reguliarios paskaitos apie visuotinę ir profesinę etiką.

Skatinami dinamiški bažnytiniai sąjūdžiai. Universitetinė pastoracija pasiekia geresnių rezultatų, kai remiasi grupėmis ar organizacijomis bei sąjūdžiais, ne visuomet turinčiais daug narių, bet pasižyminčiais kokybe, palaikomais vyskupijų ir vyskupų konferencijų.

Ieškoma tokios universitetinės pastoracijos, kuri neapsiribotų bendra ir nediferencijuota pastoracija, bet remtųsi tuo, kad universitetinė aplinka daro jaunuoliams didelį poveikį. Būtent čia jie daugiausia susitinka su Kristumi ir liudija kaip krikščionys. Todėl tokia pastoracija kelia tikslą auklėti bei globoti jaunuolius, turinčius tikėjimo dvasia sutikti konkrečią aplinkos bei veiklos, į kurią jie įsitraukę, tikrovę.

Skatinamas teologų, filosofų ir mokslininkų dialogas, įgalinantis iš pagrindų atnaujinti mąstyseną bei suteikiantis erdvės naujiems ir vaisingiems krikščioniškojo tikėjimo, teologijos, filosofijos ir empirinių mokslų tarpusavio santykiams konkrečiose tiesos paieškose. Patirtis rodo: universitete besidarbuojantys kunigai ir ypač pasauliečiai atsiduria pirmutinėse gretose, kai pririekia palaikyti bei skatinti kultūrinę diskusiją gvildenant žmonėms, mokslui ir visuomenei svarbius

Apie dokumentą:

Tekstas paskelbtas 1994 m. gegužės 22 d., per Sekmines. Jį pasirašė kardinolas Pio Laghi (Katalikiškojo auklėjimo kongregacijos prefektas), kardinolas Eduardo Pironi (Popiežiškosios pasauliečių tarybos prezidentas) ir kardinolas Paul Poupard (Popiežiškosios kultūros tarybos prezidentas).

didžiuosius klausimus bei žmogaus dvasiai kylančius naujus iššūkius. Pirmiausia dėstytojams katalikams ir jų asociacijoms pridera skatinti tarpdisciplinines iniciatyvas bei kultūrinius susitikimus universitete ir už jo ribų, ir, protingai derinant kritinį metodą ir pasitikėjimą, stengtis įvairių kultūrų kalbomis gretinti metafizines pozicijas ir mokslinius rezultatus su tikėjimo ištarmėmis.

III. PASTORACINIAI PASIŪLYMAI IR GAIRĖS

<...> 2. Pasauliečių, ypač dėstytojų, apaštalavimo plėtojimas

„Pats krikščioniškasis pašaukimas yra ir pašaukimas apaštalauti“¹². Ši Vatikano II Susirinkimo ištarmė, taikoma universitetinei pastoracijai, primygtinai primena katalikų tikėjimą išpažįstančių dėstytojų, intelektualų ir studentų pareigą. Tikinčiųjų apaštalavimas yra visos Bažnyčios gyvybingumo ir dvasinės pažangos ženklas. Šią universiteto darbuotojų pareigos apaštalauti tolesnis plėtojimas atitinka Vatikano II Susirinkimo nurodytas pastoracines gaires. Tad tikėjimas, sudarantis universitetinės bendruomenės šerdį, tampa naujo gyvenimo bei autentiškos krikščioniškosios kultūros versme. Savo savitam apaštališkajam pašaukimui įgyvendinti tikintys pasauliečiai turi teisėtą autonomiją. Norėdami laiduoti tam palankias sąlygas, ganytojai turi šį savitumą ne tik pripažinti, bet ir uoliai remti. Toks apaštalavimas gimsta bei išsiplėtoja iš profesinių santykių, bendrų kultūrinių interesų ir kasdienio bendro gyvenimo įvairiose universitetinės veiklos srityse. Individualus pasauliečių katalikų apaštalavimas yra „visokio pasauliečių apaštalavimo, net grupinio, pradžia ir sąlyga, ir niekas negali jo atstoti“¹³. Vis dėlto lieka būtina ir neatidėliotina, kad katalikai universitete taip pat liudytų bendrystę ir vienybę. Šiuo požiūriu ypač brangintini bažnytiniai sąjūdžiai.

Bažnyčiai dalyvaujant universitetinėje kultūroje, pamatinis vaidmuo tenka dėstytojams katalikams. Jų kokybiška veikla ir dosnumas kai kada gali atsverti struktūrų netobulumus. Apaštalaujantis dėstytojas katalikas, gerbiantis ir tarnaujantis kolegoms bei studentams, liudija naują žmogų, visuomet pasirengusį įtikinamai atsakyti kiekvienam klausiančiam apie jame gyvenančią viltį (plg. *1 Pt* 3, 15–16). Universitetas, tiesa, yra ribotas visuomenės sektorius, tačiau kokybiniu aspektu jis daro įtaką, toli pranokstančią jo kiekybinį matmenį. Deja, kataliko intelektualo figūra, atrodo, beveik išnyko iš įvairių universitetinių sričių. Dėl to studentams skausmingai trūksta tikrų mokytojų, kurie savo nuolatiniu buvimu bei prieinamumu studentams garantuotų kokybišką globą.

Dėstytojui katalikui liudyti tikrai neturėtų reikšti papildyti dėstomąją discipliną religinėmis temomis. Dosniu pasirengimu padėti bei aktyviai atsiliepti į dažnai nesuformuluotus jaunuolių, ieškančių atramos ir tikrumo, gairių ir tikslų, troškimus jis turėtų atverti galutinių ir pagrindinių klausimų horizontą. Nuo to priklauso, koks bus jų gyvenimas visuomenėje. Bažnyčia ir universitetas dar pagrįsčiau tikisi didelės kompetencijos bei nuoširdžios bažnytinės bendrystės iš universitete dėstančių kunigų.

Vienybė bręsta įvairovėje, nepasiduodama veiklos suvienodinimo bei formalizavimo pagundai: paskatų bei apaštalavimo priemonių įvairovė neprieštarauja bažnytinei vienybei, bet, priešingai, ją skatina bei praturtina. Ganytojai turėtų atsižvelgti į teisėtus universitetinės dvasios savitumus: įvairovę ir spontaniškumą, pagarbą asmeninei laisvei ir atsakomybei, priešiniams bet kuriam mėginimui primestina vienodinti.

Būtina skatinti katalikiškųjų sąjūdžių bei grupes gausėjimą bei plėtrą, tačiau taip pat svarbu pripažinti ir atgaivinti pasauliečių katalikų asociacijas, turinčias ilgą ir vaisingą universitetinio apaštalavimo tradiciją. Pasauliečių apaštalavimas vaisingas tiek, kiek jis bažnytiškas. Tarp vertinimo kriterijų minėtinas įvairių įsipareigojimų doktrininis ryšys su katalikiškąja tapatybe, taip pat

¹² Vatikano II Susirinkimas. Dekretas dėl pasauliečių apaštalavimo *Apostolicam actuositatem*, 2.

¹³ Ten pat, 16.

pavyzdinga dorovė bei profesinis išmanymas, garantuojantys, jog pasauliečių apaštalavimas, kurio laidas yra dvasinis gyvenimas, spindės autentiškumu.

PABAIGA

Tarp apaštalavimo ir veiklos, už kurią atsako Bažnyčia, daugelio sričių universitetinė kultūra yra viena iš daugiausia žadančių, bet kartu ir sunkiausių. Šioje ypatingoje aplinkoje, turinčioje tokią įtaką socialiniam bei kultūriniam tautų gyvenimui, kad nuo jos labai priklauso Bažnyčios ir visuomenės ateitis, Bažnyčia apaštalauja instituciniu ir asmeniniu lygmeniu, savitai bendradarbiaujant kunigams ir pasauliečiams, administraciniam personalui, dėstytojams ir studentams.

Konsultacijos ir pasitarimai su daugybe vyskupu ir universitetų darbuotojų aiškiai parodė įvairių suinteresuotų Bažnyčios institucijų bendradarbiavimo svarbą. Katalikiškojo auklėjimo kongregacija, Popiežiškoji pasauliečių taryba ir Popiežiškoji kultūros taryba dar kartą pareiškia, jog yra pasirengusios ir toliau remti tokius mainus bei skatinti susitikimus tiek vyskupų konferencijų, tarptautinių katalikiškųjų organizacijų, tiek mokymo, auklėjimo ir kultūros komisijų, veikiančių šioje savitoje srityje, lygmeniu.

Kaip tarnavimas universitete besidarbuojantiems asmenims ir per tai tarnavimas visuomenei, Bažnyčios dalyvavimas universitetinėje aplinkoje laikytinas evangelizacijos reikalavimu ir, kaip toks, tikėjimo įkultūrinimo dalimi. Artėjant naujam tūkstantmečiui, kurio reikšmingas komponentas bus universitetinė kultūra, pareiga skelbti Evangeliją tampa dar reiklesnė. Ji reikalauja tikėjimo bendruomenių, gebančių perteikti Kristaus Gerąją Naujieną visiems, kurie ugdo, moko ir darbuojasi universitetinės kultūros aplinkoje. Toks apaštalavimas neatidėliotinas, nes universitetas yra vienas iš vaisingiausių kultūros kūrimo židinių.

„Bažnyčia gerai supranta skubų sielovadinį reikalą kultūrai skirti ypatingą dėmesį. Todėl Bažnyčia ragina pasauliečius su drąsa ir intelektualiu kūrybingumu būti tokiose privilegijuotose vietose kaip mokyklos ir universitetai, mokslo ir technikos tyrimų centrai, meno kūrybos ir humanitarinio mąstymo sluoksniai. Ten reikia būti ne tik tam, kad pripažintume ir, jei prireiks, apvalytume kritiškai įvertintus esamos kultūros elementus, bet ir tam, kad juos sukilnintume savitai Evangelijos ir krikščionių tikėjimo turtais“¹⁴.

Klausimai:

1. Suskirstykite tekstą į prasmines dalis ir išskirkite kiekvienos dalies temą ir pagrindinę mintį.
2. Kokią pagrindinę mintį A. Maceina nori perteikti šioje ištraukoje?
3. Kokie dalykai Jums buvo nauji? Nesuprantami? Su kuriais nesutinkate? Kuriems labai pritariate? Pasirodė labai svarbūs?

Klausimai aptarimui:

1. Kaip suprantate, kas yra kultūra?
2. Žmogus kuria kultūrą ar kultūra kuria žmogų?
3. Kokios prigimtinės žmogaus ypatybės neišvengiamai dalyvauja žmogaus kūryboje ir reiškiasi kultūroje?
4. Kuo ypatingas universitetas kaip kultūros erdvė?
5. Kuo svarbu Bažnyčiai dalyvauti universitetinės kultūros kūrime?
6. Kuo svarbu universitetui semtis iš Bažnyčios?
7. Kokį savo vaidmenį matote bendroje universiteto ir Bažnyčios kultūroje, jos kūrime ir palaikyme?

Teksto aptarimai kovo pabaigoje:

- Vilniuje
- Kaune

Daugiau informacijos:
sas.ateitis.lt/suoprotis

Organizuoja:
Studentų ateitininkų sąjunga

ATEITININKAI

¹⁴ Jonas Paulius II. Posinodinis apaštališkasis paraginimas Christifideles laici dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje (1988 12 30), 44.